

DCIDOB 111.

IRLANDA, DE L'EUFÒRIA AL DESENCÍS

El soft power irlandès.
La cultura arreu del món.

Irene Boada

El *soft power* irlandès

La cultura arreu del món

Irene Boada Periodista i filòloga

És a través de l'art, i només a través seu, que ens podem adonar de la nostra perfecció; només a través de l'art que ens podem protegir dels sòrdids perills de la nostra existència.

Oscar Wilde

Irlanda és coneguda, internacionalment, per la seva cultura en una multitud de vessants. Però sobretot pel que se la coneix més és per la literatura, havent destacat amb figures universals com James Joyce o Oscar Wilde, fins al punt que, tenint en compte les humils dimensions del país amb una població que no arriba, entre el nord i el sud, als set milions d'habitants, ha arribat a tenir quatre premis Nobel de literatura: William Butler Yeats (1923), George Bernard Shaw (1925), Samuel Beckett (1969) i Seamus Heaney (1995). També ha destacat en altres àrees artístiques com en música amb fenòmens internacionals com Van Morrison, en el món del jazz, i, els darrers anys, amb U2, amb el seu cantant principal, Bono, que a més ha esdevingut una icona en la lluita contra la pobresa.

L'anglès, la llengua majoritària a l'illa, ha contribuït a què aquesta cultura s'hagi estès arreu. Però també hi ha altres aspectes que han tingut un paper decisiu en la seva expansió. Un dels més importants ha estat l'emigració i el seu impacte. La diàspora irlandesa ha estat tan important en la història d'aquest país que es pot dir que és un dels trets que més ha caracteritzat l'illa. Com a resultat, hi ha molta més gent irlandesa fora que a dins de les seves fronteres. Actualment, es calcula que hi ha més de 80 milions de persones d'ascendència irlandesa pel món, 13 vegades la població de l'illa. Més de 40 milions entre estatunidencs i canadencs tenen ascendència irlandesa i

a Austràlia el 30% de la població és d'origen irlandès, fet que el converteix en el país més irlandès després d'Irlanda. Tot i que els irlandesos s'han adaptat als països on s'han establert, la identitat irlandesa roman forta i ha conservat una voluntat de continuar existint en altres àrees geogràfiques sovint ben lluny de la petita illa de l'oest d'Europa. Una bona mostra és la festa de Sant Patrici, commemorada arreu: la festivitat del patró d'Irlanda, el 17 de març, és una diada celebrada, especialment a Amèrica del Nord, Austràlia i Nova Zelanda, i consisteix en una llarga desfilada, amb gent vestida de verd, amb icones verdes que és el color que simbolitza l'illa. La ciutat de Chicago, fins i tot tenyeix el seu riu de verd des de 1961, i alguna altra ciutat l'ha imitada. I és que el color verd ha esdevingut el color irlandès per antonomàsia. L'origen d'aquesta relació se situa en el segle XVII i va lligat a la història de Sant Patrici i de com va utilitzar la fulla del trèvol per explicar el misteri de la Santíssima Trinitat. A partir de la segona meitat del segle XVIII el verd va adquirir un significat nacionalista i va començar a expressar un sentiment antibritànic que, actualment, ha desaparegut en la major part dels casos.

En aquests últims anys el Govern irlandès ha volgut reconèixer aquesta realitat d'una Irlanda exterior, sobretot a partir de la presidència de Mary Robinson (1990-1997). Amb Robinson, Irlanda va viure un moment d'espendor, de canvis significatius que la portarien a una era daurada, durant la qual la seva economia va florir, i Irlanda va esdevenir el famós Tigre Celta. L'any 1998, la Constitució es va modificar i, des de llavors, al seu article 2 s'hi pot llegir: "La nació irlandesa té una especial afinitat amb la gent d'ascendència irlandesa que viu a l'estranger i hi comparteix una mateixa identitat i herència cultural".

Pel que fa a la tradició, Irlanda té un dels recorreguts poètics més antics d'Europa, escrit tant en gaèlic com en anglès. En aquesta tradició, la cultura ha tingut sempre un paper molt destacat. Poetes i músics sempre han gaudit d'una situació privilegiada en la societat irlandesa. De fet, es deia que protegien la reputació del cap polític local. També eren els encarregats de mantenir la tradició oral i d'explicar contes populars, fet que va esdevenir un aspecte característic de la literatura irlandesa en la qual el gènere del conte ha sobresortit.

En prosa, els treballs de Jonathan Swift són fonamentals, especialment *Els viatges de Gulliver* (*Gulliver's Travels*, 1726). Mitjançant la narració d'uns recorreguts fantàstics per diversos països remots, Swift critica l'ambició, la falta d'honradesa dels polítics, el patriotisme, l'absència d'escrúpols entre els jutges o els metges, el colonialisme, la frivolitat de les classes dirigents i la credulitat humana, tot plegat reflectit o explicat pel protagonista, Lemuel Gulliver, que pot interpretar-se com a paròdia de Robinson Crusoe, l'heroi de Daniel Defoe. Swift es manifesta antibel·licista, a més de revelar un cert escepticisme, que podria ser degut a la seva indignació davant l'espectacle de la crueltat. Durant el segle XIX, emergeixen uns quants novel·listes, entre els quals destaquen Maria Edgeworth, John Banim, Gerald Griffin, Charles Kickham, William Carleton, George Moore i Somerville and Ross. La majoria eren membres de famílies protestants. Bram Stoker, autor de *Dràcula*, se situava fora tant de la tradició catòlica com de la protestant.

Entrat el segle XIX, en un context de romanticisme europeu de retorn a les arrels, els poetes que escrivien en anglès a Irlanda van voler reinventar la tradició gaèlica en la nova llengua, sovint traduint autors antics i donant a conèixer històries de la mitologia celta. Les poesies de Thomas Moore en són un bon exemple, però aquest art de recuperació de la tradició va florir especialment en l'obra de Yeats (1865-1939), sovint considerat com el gran poeta d'Irlanda. Amb un gust pel llenguatge figuratiu vague i sensual, s'interessa per la Irlanda del moment: el redescobriment del passat gaèlic a través de la mitologia heroica i el folklore. Menysprea el mercantilisme i el materialisme que veu en l'Europa contemporània, circumstància que fa encara més atractiu el seu projecte d'aprofundir en l'estudi i recreació imaginativa de l'antiga civilització irlandesa, el món celta i la mitificació de les seves pròpies arrels angloirlandeses. Juntament amb Lady Gregory, Yeats va fundar el Teatre Nacional irlandès, l'Abbey Theatre, per potenciar una literatura irlandesa de prestigi en anglès. Alguns dels primers treballs van crear molta controvèrsia però han estat molt populars com *The Playboy of the Western World* (1907) de John Millington Synge i *The Plough and the Stars* (1926) de Seán Ó Casey. La generació de poetes irlandesos que van seguir Yeats es podrien agrupar en dos grups: els més interessats en la tradició celta i els seguidors de les figures de tendència més europea com Joyce i Beckett. Durant el segle XX, la influència de Yeats dominava en inspiració i en foment de la rebel·lió. Però aquest segle també va veure l'emergència de figures com Patrick Kavanagh, Seamus Heaney i Brian Coffey, més properes a la segona tradició.

El conte és un gènere destacat en la literatura irlandesa. Els autors francesos i russos van inspirar autors de contes com Frank Ó Connor i Seán Ó Faolain, que barrejaven realisme continental amb la tradició nadiua oral per crear el conte modern irlandès, un gènere que va inspirar bastants autors de l'illa com Joyce, Beckett, Wilde, Yeats, Flann Ó Brien, Brendan Behan, Liam Ó Flaherty, Mary Lavin, John McGahern, William Trevor i Bernard MacLaverty. La literatura irlandesa també s'ha sentit molt còmoda en el gènere del teatre amb autors com Bernard Shaw o els mateixos Wilde, Beckett i Behan¹.

Entrat el segle XIX, en un context de romanticisme de retorn a les arrels, els poetes que escrivien en anglès a Irlanda van voler reinventar la tradició gaèlica en la nova llengua

L'imaginari de l'oest

L'oest de l'illa va ser considerat, des de la literatura i l'art en general, com una terra totalment diferent a la resta d'Irlanda. Més primitiva, menys urbana i menys anglesa, l'oest era considerat més autèntic. Els seguidors de la renaixença irlandesa creien que el passat real, la llengua autèntica, el folklore, les antiguitats i la forma de vida s'havia de trobar a l'oest, atractiu per al moviment nacionalista i per l'herència celta. Autors com el pintor Jack Butler Yeats van mirar l'oest per trobar l'autenticitat irlandesa, creient en l'existència d'una Irlanda no corrupta. Però la idealització de l'oest volia dir que ser irlandès era ser pobre, i la realitat era que aquesta pobresa havia causat una massiva emigració endèmica.

Joyce i Kavanagh

James Joyce no era admirador d'aquesta renaixença literària de Yeats i va abandonar Irlanda de molt jove. La seva novel·la pionera modernista, *Ulysses* (1922), recull la vida als carrers del seu Dublín natal i té com a argument l'*Odissea* d'Homer per explicar un dia de la vida dels seus protagonistes, Leopold i Molly Bloom i Stephen Dedalus. En les seves novel·les Joyce recrea els carrers, la gent, les converses i les obsessions de la seva ciutat natal, primer en clau naturalista, després mitjançant l'ús de la paròdia

i el simbolisme (*Ulysses*) i més tard a través dels jocs de paraules amb la gran novel·la onírica i políglota *Finnegans Wake*. La carrera literària de Joyce marca, en gran mesura, el desenvolupament de l'experimentalisme en la narrativa del segle XX, amb les seves fases successives de realisme, modernisme i postmodernisme. Els contes de *Dubliners* (1914) se centren en els ambients sòrdids d'una ciutat en què els seus ciutadans semblen paralitzats moralment, per la frustració i el fracàs. La seva novel·la autobiogràfica *A Portrait of the Artist as a Young Man* marca una fita literària en recollir les experiències clau en la formació psicològica, educativa i moral del protagonista, Stephen Dedalus, alter ego del seu creador i figura en qui s'han reconegut diverses generacions d'irlandesos de la mateixa classe, condició i religió. En Joyce destaca l'experimentació tècnica: l'ús de l'epifania, la polifonia de la veu narrativa, l'exploració del flux de la consciència, la superimposició sobre la realitat prosaica de Dublín de les experiències de personatges literaris i mitològics de molt diversa procedència, el *collage*, la fragmentació dels nivells discursius i narratius. Aquests experiments desemboquen en *Finnegans Wake*, amalgama de trames creuades, fragments de la història personal i universal, cites, acudits i lirisme per donar protagonisme al llenguatge. Joyce ha estat molt influent per a altres novel·listes irlandesos com Beckett o Flann Ó Brien. El primer també es va exiliar a París i escrivia en una vena minimalista, sovint en francès. La seva obra de teatre *Tot esperant a Godot* (*Waiting for Godot*, 1953) ha esdevingut un clàssic de l'absurd del segle XX.

Com a contraposició a Yeats, Patrick Kavanagh també es va negar a acceptar la idealització de la Irlanda heroica i va apostar pel món local, el present i qüestions de la vida quotidiana com a fonts d'inspiració literària. Va introduir una nova categoria literària basada en la validesa social i artística de la parròquia, entenent com a parròquia qualsevol comunitat local, rural o urbana, que presenti una homogeneïtat social i cultural i uns trets distintius propis. Amb això s'oposava al mite d'Irlanda com a entitat espiritual, tan defensat pels poetes de la renaixença literària (*Revival*) i advocava per explorar artísticament la pluralitat de comunitats existents. Cada poeta hauria de tenir la seva, integrar-s'hi i elevar-la a la categoria d'art per molt irrellevant que semblés. Originari del món rural i establert a Dublín, Kavanagh va conèixer el costat amarg de la soledat i de la penúria econòmica i es va convertir en un *exiliat* nostàlgic de la Irlanda rural, a la qual evoca constantment en els seus poemes. Precisament, la misèria material i moral d'aquesta Irlanda serà la clau en la seva obra poètica més emblemàtica, *The Great Hunger* (1942). Amb clares reminiscències de la famosa Gran Fam que va assetjar Irlanda al segle XIX en un dels episodis de la història d'Irlanda més lamentable, el llibre és un cru retrat de la ignorància i brutalitat de la pagesia en el nou Estat irlandès, contraposada a la idealització d'Éamon de Valera, que la presentava com un paradís idíl·lic. Kavanagh analitza els diferents factors que fan de Patrick Maguire, figura central del poema, un tràgic antiheroi. Amb un realisme no exempt d'humor, Kavanagh apunta no solament a la pobresa material, sinó a l'espiritual, destacant el paper de l'església catòlica i la força repressora. Precisament, la misèria material i moral d'aquesta Irlanda serà clau en la seva obra poètica més emblemàtica.

El nou Estat

La literatura. Malgrat la llei de censura de 1929 que va impedir la publicació a Irlanda de la majoria de treballs literaris i que va provocar l'exili de gran part d'escriptors destacats, amb la creació del nou Estat independent, el 1921, van sorgir autors com Kate Ó Brien, Edna Ó Brien, Colm Toibín o John McGahern. Les novel·les d'aquest darrer se centren en la bellesa però també en les dificultats de la Irlanda rural i la vida en les petites ciutats. La foscor relativa d'aquests novel·listes és, en canvi, del tot absent en les novel·les de Maeve Binchy, Deirdre Purcell i Marian Keyes. Durant els darrers 30 anys, diversos escriptors irlandesos de renom han guanyat el prestigiós Booker Prize, entre d'altres: Anne Enright (2007), John Banville (2005) i Roddy Doyle (1993), Iris Murdoch (1978). En teatre, els millors exponents del teatre irlandès actual són: Brian Friel, autor de *Dancing at Lughnasa*, traduïda aquí com a *Dansa d'agost*, Tom Kilroy, Tom Murphy, Frank McGuinness, Sebastian Barry, Marina Carr, Martin McDonagh i Conor McPherson.

La música sempre ha estat molt important en la cultura irlandesa, des de les cançons i balades en l'acompanyament a festivals i funerals, fins a l'enèrgic ball irlandès. També hi ha una tradició de música clàssica; al segle XVIII Dublín n'era un centre important i Georg Händel el va escollir per estrenar *El Messies* (1742). John Field, creador del *nocturn*, va influir en compositors com Frédéric Chopin. A principi del segle XX, Charles Villiers Stanford i Hamilton Harty van crear una sèrie de simfonies irlandeses partint de simfonies nadiues. La música celta s'ha mantingut i ha perdurat fins als nostres dies. Al segle XX es va fusionar amb els nous estils de l'època. A mitjan segle XX, a mida que la societat irlandesa s'anava modernitzant, la música tradicional, originària del món rural, anava conquerint les ciutats i s'anava barrejant amb el jazz i el *rock and roll* que arribaven de la Gran Bretanya i dels Estats Units i s'anaven fent populars. Durant la dècada dels seixanta hi va haver un renaixement de la música tradicional amb grups com The Dubliners, The Clancy Brothers i Sweeney's Men i músics com Seán Ó Riada. Així mateix, va aparèixer el fenomen de Van Morrison que incorporava elements de música tradicional al llenguatge del rock. Entre els anys setanta i noranta sorgeixen grups que triomfen internacionalment com U2, The Cranberries i The Corrs, que continuen barrejant la música tradicional i el rock, clau del seu èxit. Actualment, la música tradicional irlandesa és popular en molts països per la influència de grups com The Chieftains, els més destacats dins del seu gènere, i que la transformen al context modern.

En aquest context musical, convé destacar la figura de Bono, d'U2, per la seva repercussió internacional i pel seu treball social de lluita contra la pobresa. Com a músic ha esdevingut una figura internacional, i ha guanyat diversos

Grammy. Com a pacifista i persona compromesa amb les desigualtats del món, no ha abandonat mai la seva tasca social i utilitza la música per donar a conèixer causes socials. S'ha reunit amb líders mundials per reflexionar sobre el deute extern, la pobresa o la sida. Ha treballat per moltes causes i ha estat capaç de fer-ho amb altres personalitats destacades del món mediàtic com l'actor Brad Pitt. L'any 2005, Bono i la seva esposa Ali Hewson van crear EDUN, una línia de moda responsable per crear llocs de treball en països en vies de desenvolupament. Aquell mateix any, la revista *Time* va nomenar Bono persona de l'any pel seu treball social, juntament amb Bill i Melinda Gates. Dos anys més tard, la reina Elisabet II li va atorgar la medalla de l'Orde de l'Imperi Britànic.

Una altra figura del món de la música que va destacar sobretot per la seva rebel·lia durant la dècada dels noranta va ser Sinéad Ó Connor. A part del seu talent artístic, haver guanyat un Grammy per la cançó *Nothing Compares 2 U* i diverses nominacions, es va donar a conèixer pel seu atreviment a enfrontar-se directament a l'església catòlica. La més sonada de les seves actuacions va ser l'any 1992 en què va estripar una foto del Papa Joan Pau II en denúncia contra l'església catòlica. En canvi, ella sempre ha defensat el seu catolicisme fins al punt que el 1999 es va ordenar sacerdot per un grup catòlic dissident i es va convertir en la mare Bernadette Marie.

El cinema va prosperar especialment durant les darreres dècades. El Govern irlandès va desenvolupar incentius econòmics per donar suport a la indústria del cinema. Sense tenir unes grans dimensions la iniciativa ha florit i és influent. Pel·lícules com *Cal*, *My Left Foot*, *The Commitments* i *The Dead* van posar Irlanda al mapa del cinema. Alguns actors irlandesos que han destacat al llarg del temps són Maureen Ó Hara, la famosa protagonista de *The Quiet Man*, Peter Ó Toole, Liam Neeson, Richard Harris, Greer Garson, Pierce Brosnan i Jonathan Rhys Meyers. Ja a la dècada dels setanta es va produir una onada especial de producció de pel·lícules, que pretenia aportar una bona alternativa a la imatge que es feia d'Irlanda des de fora. Van destacar directors com Bob Quinn, Joe Comerford, Cathal Black, Pat Murphy i Thaddeus Ó Sullivan. Van tractar temes que havien estat inexplorats anteriorment, com la classe social, el gènere i la nacionalitat. Algunes pel·lícules que han tingut bona sortida internacional han estat: *Michael Collins* (Neil Jordan, 1996); *Went Down* (Paddy Breathnach, 1997); *The General* (John Boorman, 1998); *Nora* (Pat Murphy, 2000); *About Adam* (Gerry Stembridge, 2001).

El gaèlic

Pel què fa a la llengua, el gaèlic és la llengua pròpia de la República d'Irlanda, però el seu ús ha anat minvant fins al punt que actualment l'utilitza habitualment només un 1% de la població. Des de la independència s'estudia a l'escola com a matèria obligatòria però el seu ús no ha augmentat de manera significativa. Existeix una emissora de ràdio en gaèlic (Raidio na Gaeltachta) i un servei de televisió irlandès (TG4), com també dos diaris setmanals, *Lá* i *Foinse*. L'1 de gener de 2007, la llengua irlandesa va esdevenir la vint-i-tresena llengua oficial de la UE. La literatura escrita en irlandès té una llarga història i, actualment, es publiquen en gaèlic uns 100 llibres cada any. Entre els autors actuals destaquen Nuala Ní Dhomhnaill, Liam Ó Muirthile, Áine Ní Ghlinn o Cathal Ó Searcaigh.

Irlanda del Nord

Els conflictes a Irlanda del Nord, que van aparèixer durant la dècada dels seixanta del segle XX, es van produir per la naturalesa constitucional d'Irlanda del Nord i la relació entre catòlics i protestants. Els danys humans han estat enormes però també han tingut conseqüències artístiques de magnitud i n'ha sorgit una generació d'escriptors d'avantguarda. En particular, el grup de poetes de l'Ulster és un dels referents actuals en la poesia en llengua anglesa. John Hewitt en va ser un dels precursors i el van seguir autors com Seamus Heaney, Derek Mahon i Michael Longley. En aquests darrers anys, en novel·la han destacat Glen Patterson i Robert McLiam Wilson. Aquest darrer és autor d'*Eureka Street* que se centra en les vides de dos amics de Belfast, un catòlic i un protestant després de l'alto el foc de 1994.

Una figura clau al segle XX: Mary Robinson

Mary Robinson és una de les figures centrals del segle XX a Irlanda, en haver originat un canvi social i polític d'impacte arran de la seva presidència durant els anys noranta. Catedràtica de Dret al Trinity College de Dublín, té una sòlida trajectòria en drets humans. Com a presidenta va atorgar al seu càrrec molta més importància que els seus antecessors, i va tenir èxit en el seu esforç per donar a conèixer una nova imatge a Irlanda. El seu compromís en la defensa dels drets humans ha estat sempre present en tota la seva activitat. Va ser la primera cap d'Estat que

va visitar Somàlia després de la guerra civil que va patir el país i la gana que el va assetjar el 1992, i la primera cap d'Estat que va visitar Rwanda dos anys després del genocidi. Va ser també Alta Comissionada de l'ONU per als Drets Humans i va atorgar al càrrec un paper més destacat a la defensa dels drets humans. En el seu discurs com a presidenta, Robinson es va referir a una imaginària "cinquena província". Tenint en compte que Irlanda té quatre províncies, va inventar el concepte d'una cinquena província basada en la inclusió i el diàleg que ella sempre ha defensat. Robinson no va deixar mai de voler representar una Irlanda oberta, tolerant i inclusiva, orgullosa de les seves minories i de la seves perifèries: "La cinquena província no és aquí o allà, no és al nord o al sud, a l'est o a l'oest. És un lloc dintre nostre, un lloc que és obert a l'altre, la porta oberta que ens deixa sortir i deixa entrar altres. Si sóc símbol d'alguna cosa voldria ser el símbol de la cinquena província, la província de la reconciliació i de la curació".

Al llibre *Inventing Ireland*, el crític Declan Kiberd va observar que els irlandesos van utilitzar i potser encara utilitzen la literatura per "inventar Irlanda". Sigui per qüestions identitàries, històriques o bé per tenir una llarga tradició artística, no hi ha dubte que la cultura irlandesa s'ha fet escoltar. El fet d'haver-ho fet majorment en anglès li ha aportat una dimensió internacional excepcional, fet que també ha estat causat per la diàspora que ha caracteritzat l'experiència irlandesa. Però qui pot saber veritablement per què aquest petit país ha brillat més que altres països molt més grans? Serà el caràcter de la gent el que ha causat aquesta gran energia creativa. L'escriptora Edna Ó Brien diu: "Quan algú em pregunta com és la manera de ser irlandesa, jo li dic: mireu els arbres, mutilats, pelats, sense forma però amb unes ganes boges de viure". ●

Nota

1. Un dels teatres històrics de Dublín va ser el Gate Theatre, fundat el 1928.

Referències bibliogràfiques

- ALDOUS**, Richard. *Great Irish Speeches*. Londres: Quercus, 2007.
BOADA Montagut, Irene. *Women Write Back. Contemporar Irish and Catalan Short Stories in Colonial Context*. Dublín: Irish Academic Press, 2002.
HURTLEY, Jacqueline A.; **HUGHES**, Brian; **GONZÁLEZ** Casademont, Rosa M.; **PRAGA**, Inés i **ALIAGA**, Esther. *Diccionario cultural e histórico de Irlanda*. Barcelona: Ariel Referencia, 1996.

